

Arkitektens kris, en pedagogisk kris?

av Thordis Arrhenius

"Architecture and architectural education reflect more accurately perhaps than any other arts, the order of society, the ideology of formal configuration and the limits beyond which forms become unaccepted and are simply considered as irrelevant and disorderly."

(Daniel Libeskind.)

Denna uppsats är en del av forskningsprojektet "Samtida arkitekturteori och dess pedagogiska tillämpning" finansierad av Erik Lundbergs stipendiefond och FFNS F-stiftelse.

INOM ARKITEKTUREN ÄR VI IDAG bekanta med en hel uppsättning av olika strategier, från neo-rationalism och historiserande eklekticism till dekonstruktivism, som utmanar modernismens auktoritet. Dessa strategier, vars varierande former har blivit synonyma med olika politiska ställningstagande från radikalt till ultrakonservativt, förenas i en kritik av modernismen som kan betecknas postmodernistisk. Men mindre bekant än postmodernismens olika formalistiska schatteringar är postmodernismens inverkan på arkitekturpedagogiken. Hur utbildas en arkitekt i en pluralistisk tid präglad av ifrågasättandet av statiska hierarkier och givna sanningar? Leder den pluralistiska postmodernismen endast till hektiska byten mellan olika stilistiska fornuttryck på skolornas ritsalar eller kan postmodernismen öppna för en kritik av den instrumentella arkitekturpedagogik de flesta skolor präglas av idag? Den här uppsatsen ska försöka belysa hur postmodernismens ifrågasättande av modernismens logik även har påverkat vårt sätt att se på arkitektens roll och utbildning.

Denna uppsats börjar med att skissa upp framväxten av en postmodernistisk kritik inom arkitekturen och hur den förändrat arkitektens roll, för att sedan övergå till att diskutera om arkitektens försvagade position kan relateras till arkitektrollen. Uppsatsen fortsätter med att kortfattat redogöra för de två olika huvudtendenser som idag kan skönjas inom utbildningen och avslutar med att efterfråga en arkitekturundervisning som snarare än att lära ut en instrumentellt orienterad uppsättning kunskaper utvecklar elevernas förmåga att orientera och agera i en föränderlig värld.

Thordis Arrhenius
Arkitektur
KTH-A, Stockholm

definitivt brott med modernismen utan snarare ett kritiskt förhållningssätt till dess teorier och arkitektursyn. Man kan uttrycka det som att postmodernismen är beroende av att spegla sig i modernismen för att bilda sina teorier och det är därför omöjligt att tänka sig en *post-modernism* utan en modernism. (Löfgren, Molander, 1986.)

Det blir därför relevant att placera in team 10's kritik i den postmoderna diskursen i det avseende att de i sin kritik relaterar till modernismen men inte ansluter sig till den. Team 10's kritik av CIAM innehåller även mycket av det som senare har varit utmärkande för postmodernismen; betoningen av det unika framför det generella, det särskilda framför det universella mm. Men den kanske mest omvälvande kritiken från postmodernismen har varit ifrågasättandet av traditionella hierarkier inom både konsten och arkitekturen. En utmaning av modernismens hierarkier utmärker även Team 10's försök att formulera en arkitektur – och stadsbyggnadsteori som skiljer sig från modernismens. Genom att teorin accepterar föränderlighet över tiden, brukarinflytande och anpassning till den lokala folkliga traditionen är Team 10's teori även en kritik av arkitektens auktoritära roll som upphöjd skapare och smakdomare.

Omrövandet av arkitektrollen

Med början i team 10's kritik kom också 60- och 70-talet att präglas av ett omrövande av arkitektens roll. Man eftersträvade ett socialt engagemang, men till skillnad från de tidigare modernisternas "*von oben*"-perspektiv ville man stå i en direkt och nära relation till brukarna. Idealt skulle arkitektens roll bli att vara något som liknade en samordnare eller moderator mellan beställarens krav och brukarnas behov. Arkitektens egen drivkraft att ge form åt en byggnad tonades ner och istället sökte man efter en objektiv arkitektur grundad på funktionsstudier. I strävan efter en objektiv och funktionsorienterad arkitektur finns det tydliga paralleller till modernismen. Men om de tidigare modernisterna i sina funktionsstudier betonade ekonomi, rationalitet, hygien osv. så lade 60- och 70-talets funktionsstudier även vikt vid brukarnas upplevelser, sociala behov och identifikation med arkitekturen. Brukarnas roll i skapandet av arkitekturen stod, till skillnad från den tidiga modernismen, i centrum för de teorier som formulerades. Som exempel kan nämnas Yona Friedmans bok *Towards a Scientific Architecture* vars öppningsord är: "Since 1957, I have been working on a theory which would free the client from the 'patronage' of the architect and at the same time, I have been looking for a way to make the architect useful to the client". (s. XI.)

Arkitekturforskningen sökte sig under denna tid bort från den traditionella arkitekturteorins domäner mot andra discipliner som

psykologi, systemvetenskap, språkfilosofi, men framförallt sociologi. Dessa andra vetenskaper användes för att försöka ge stadga åt en teori som skulle resultera i en arkitektur som tjänade brukarna och samtidigt var befriad från den enskilda arkitektens subjektiva värderingar. Resultatet blev en splittrad yrkesroll; arkitekten blev på en gång sociolog, politiker, tekniker och avsaknaden av yrkets kärna – att ge fysisk form åt byggnader – sublimerades till en plikt att tjäna brukarna. Perioden 60- till 70-talet kan sägas utmärkas av en politisk medvetenhet som insåg arkitekturens maktfunktioner och dess tendens att snarare tjäna kapitalet än brukarna. En medvetenhet som ledde till en motvilja att utöva samma auktoritära arkitektroll som deras heroiska föregångare Le Corbusier, Mies van der Rohe, J. P. Oud och Walter Gropius. Perioden präglades istället av att man försökte genomföra en demokratisering av både arkitekturen och arkitektrollen genom att byta ut modernismens elitism mot en brukarvänlig antiauktoritär arkitektur och yrkesroll.

Populistisk arkitektur

Under denna period av ifrågasättande av den traditionella arkitektrollen kom Venturis inflytelserika bok *Complexity and Contradiction in Architecture*. Liksom Team 10 vilar Venturi tungt på arvet från de moderna mästarna Le Corbusier, Alto, Kahn m. fl., samtidigt som han riktar en skarp kritik mot den "ortodoxa" modernism som enligt Venturi är dömd till tristess i sitt försök att införa en enhetlig logik för arkitekturen. Men till skillnad från Team 10 sätter inte Venturi brukarna i centrum för sin teori utan arkitekturen. Boken är fri från sociologiska och politiska spekulationer om brukares behov. Istället visar Venturi fram arkitekturexempel ur historien, både modernistiska och klassiska, som stärker Venturis tes om att en motsägelsefull och odogmatisk arkitektur bättre än den strama puristiska modernismen kan ge mening åt människans komplexa livssituation. Venturi pläderar för en maneristisk arkitektur som kan innefatta både historiska citat och referenser till samtida populärkultur. Man kan tolka boken som en reträtt från den politiserade och sociologiserade *nytt*oarkitekturen till en arkitektur vars funktion är att vara symbol och meningsbärare för ett samhälle. Boken öppnade också mycket riktigt fältet för tolkning av arkitektur ur ett bredare kulturellt perspektiv. Men boken riktar även, liksom Team 10, en skarp kritik mot den auktoritära arkitektrollen och mot det allt för stora avståndet mellan brukare och arkitekter. Genom att uppmärksamma den kommersiella populistiska arkitekturen bejaktar Venturi, precis som Team 10-medlemmen Van Eyck, den anonyma folkliga arkitekturen som inte fått inträde i modernismens moralistiska smaktempel, ett tema som Venturi senare kom att utveckla i boken *Learning from Las Vegas*. Precis som popkonsten bröt ner konstens hierarkier vänder Ven-

turi i *Learning from Las Vegas* på vad som är god och dålig arkitektur. Venturi riktar därmed en kritik mot det sista som kvarstår av den splittrade arkitektrollen Team 10 skapat: arkitektens anspråk på moral. I *Learning from Las Vegas* framgår tydligt att det moralistiska motstånd som arkitekter visat mot den kommersiella populistiska arkitekturen även kan tolkas som ett uttryck för arkitektens elitistiska maktutövning över brukarna.

Den tidiga postmodernismen kan sägas effektivt ha ifrågasatt arkitektens auktoritet som en konststart särskild från byggandet och arkitektens roll som konstnär. Men ledde förändringen av yrket fram till att glappet mellan brukare och arkitekt överbryggades och förtroendet för arkitekter återvände? Det starka politiska inflytande på utformningen av den fysiska miljön som arkitekten haft under efterkrigstiden försvagades under 70-talet (Crinson, Lubbock, 1994). Både ur konstnärlig och politisk synvinkel producerades relativt få intressanta projekt under denna tid. Genom att arkitekten dragit sig tillbaka från det som utgjort yrkets traditionella kärna – den arkitektoniska bearbetningen av den fysiska miljön – gick arkitekturen på 70-talet in i en fas som skulle kunna kallas ”post-arkitektur”.

Arkitektens kris

På många sätt kan man idag säga att arkitekturen befinner sig i en kris, jag avser då inte en ekonomisk kris, utan en förtroendekris för modernismens arkitekturprojekt som den postmoderna kritiken tydligt identifierat. Idag kan man grovt urskilja två olika strategier som försöker åtgärda denna förtroendekris. Den ena strategin kan sägas tendera åt en rekonstruktion av arkitektens hantverk; ett försök att återvinna den hantverkskonst som utmärkte arkitekturen innan modernitetens genombrott reducerade byggandet till rationell ekonomi. Bristen på förtroende för arkitekturen förstås inom det här tänkandet som en kritik mot den låga kvaliteten i samtida byggande och den avsaknad av byggnadstraditioner som det modernistiska paradigmet skapat.

Den andra tendensen som kan urskiljas är, snarare än ett avvisande av modernismen, ett försök till kritisk dekonstruktion av modernismen grundvalar. En kritik som utmynnar i konstruktion, snarare än rekonstruktion, av en ny arkitektroll. Förtroendekrisen för arkitekturen uppfattas inom denna tendens som intimt sammanhängande med arkitektrollen vilket har drivit fram ett intresse för arkitektens specifika metoder i skapandet av arkitektur.

Inom båda tendenserna identifieras dock arkitektens ”kris” som ett problem relaterat till utbildningen och en förändring av arkitekturpedagogiken ses som det centrala medlet att återvinna förtroendet för arkitekturen i dagens samhälle.

Arkitekten som hantverkare

I boken *Educating Architects* baserad på bidragen från ett symposium om arkitekturutbildning på Portsmouth University urskiljer sig dessa två tendenser tydligt. I *Not Arts and Craft* beskriver Brian Hanson ett "design-and-build"-projekt utfört på Prince of Wales's Institute of Architecture. Institutet är grundat av prins Charles med intentionen att bedriva en utbildning baserad på de värderingar han framfört i sin bok *A Vision of Britain*. Institutets kurser är inriktade på att lära ut hantverk för att utveckla en arkitektur som kan uttrycka "mänskliga värden" som alternativ till den "mekanistiska arkitektur" prins Charles har uttryckt ett så stort missnöje med i den brittiska arkitekturdebatten.

Utbildningens grundkurser innehåller kroki, måleri och studier i traditionell ornamentik som t. ex. keltiska mönster och islamska keramikmönster. De inledande studierna i tvådimensionell ornamentik fortsätter med tredimensionella studier av ornamentik utförda i skolans verkstäder för keramik, metall, sten, och trä. Från de tredimensionella detaljstudierna övergår man till enklare konstruktioner som vindskydd, tältkonstruktioner och liknande. Det centrala momentet i kursen är dock att formge en byggnad genom att bygga s. k. "design-and-build"-projekt. Den pedagogiska idén bakom "design-and-build"-projekten är "att lära genom att göra". Hanson, som är studierektor på The Prince of Wales's Institute, menar att problemet med den samtida arkitekturen är tendensen att konceptualisera: "that conceptualisation is more significant in architecture than fine structure". För att undvika konceptualisering utförs därför inga ritningar av byggnaden innan den uppförs. Istället har studenterna förberett sig genom att utarbeta detaljer och ornament i skala 1:1 som senare infogas i byggnaden.

I sin inriktning på hantverk och nedtoning av teori finns det paralleller till Bauhaus' pedagogik vars grundläggande kurser i måleri, färglära osv. var tänkt att avslutas med att eleverna tillsammans uppförde en byggnad. Liksom hos Bauhaus är den medeltida hantverkshyttan idealet och hos båda skolorna ges hantverket en nästan mystiskt religiös dimension. Men parallellen till bauhauspedagogiken är obekvämt för The Prince of Wales's Institute då Bauhaus, som förknippas med modernismens genombrott, var starkt influerad av Arts and crafts-rörelsen i England. Hanson argumenterar därför kraftigt i sin artikel mot att Arts and crafts-rörelsen genom att ställa John Ruskins (som Hanson anser är felaktigt förknippad med Arts and crafts-rörelsen) avsky för modernistisk naivistisk konst mot den unga arkitekten Philip Webbs fascination för abstraktion som en renande kraft. Webb, som senare kom att bli en medarbetare till William Morris, såg abstraktionen som ett sätt att förnya arkitekturen vilket senare även kom att präglade den begynnande modernismen. Hanson argumenterar därför att i mot-

sats till Arts and crafts-rörelsens fascination för abstraktioner, vilket ledde arkitekturen rakt in i modernismen kyliga konceptarkitektur, betona The Prince of Wales's Institute "the reality of building".

Den pedagogiska processen på The Prince of Wales's Institute betonar det empiriska inhämtandet av kunskap, abstrakt kunskap i form av teori och koncept undviks: "The process is empirical, and drawings exist only as a record of something previously made. [...] They [studenterna] are making a building not a representation of a building." Hanson tycks därmed urskilja ett problem med arkitektens verktyg: ritningen och modellen. Arkitekten har distanserat sig från "byggandets verklighet" genom att arbeta med representationer av byggnader istället för byggnaders fysiska realitet. Arkitektritningen som till skillnad från den avbildande teckningen inte refererar tillbaka till något befintligt utan pekar framåt i en intentionell gest äger, precis som Hanson upptäckt, en starkt konceptuell kraft som förmådde frigöra arkitekten från byggplatsen. Ritningens konceptuella kraft urskiljer Hanson som en fara för arkitekturen; endast genom att arkitekten återvänder till *byggandet*, till handens direkta beröring med materialet, kan arkitekturen återfå ett värde och den hierarki mellan hantverkare och arkitekter som Hanson anser har varit så missgynnsam för arkitekturen kan brytas:

And this formal hierarchy arises from what you might call a political prerogative – the architect determining the work of a crafts-person. You see how far we are from Ruskin's version of traditional architecture, akin to nature, balancing an imposed order with an inherent one, where the whole emerges from the fine structure of the parts, the product of God's providence of the craftsman's hand.

I Hansons misstroende för ritningens representation finns det flera intressanta paralleller till Platons filosofi som ligger som en skugga över Hansons resonemang i *Not Arts and Crafts*. Platons uteslutning av konstnären ur idealstaten kan förstås som en försök att undvika representationens hotande konceptuella kraft. Konstnärens bilder var för Platon endast kopior av skuggvärlden som i sig var en kopia av den ursprungliga idévärlden. (Platon 1924.) Representationen blev därmed endast en kopia av en kopia och var därmed dubbelt avlägsnad från idevärldens ideal men Platons drastiska uteslutning av konstnären ur idealstaten visar även att bilden bar på ett större hot än att vara en dålig kopia. Genom att avlägsna sig från den äkta idealvärlden bär bilden även på förmågan att upprätta en konkurrerande idevärld till filosofens. I Platons idealstat utgör konstnären till skillnad från hantverkaren ett hot då konstnärens konceptuella representationer kan framställa andra (idé-) världar.

I likhet med Platon uppfattar Hanson representation som något negativt; arkitektens förmåga att genom ritningen konceptualisera arkitekturen har lett till dagens livlösa arkitektur som inte förmår att spegla Guds hand som Ruskin, Hansons förebild, skulle uttrycka det. Genom att arkitekturen konceptualiserats har den förvandlats från praktik till teori tycks Hanson mena. Med paralleller till Platons filosofi försöker därför The Prince of Wales's Institute grunda en pedagogik som undviker konceptualisering och teoretisering av arkitekturen genom att återföra arkitekten till byggplatsen och hantverket från ritbordet eller som Hanson uttrycker det: "To get back to an architecture that lives in detail, rather than just look good on the page ...".

Homo cogitas

Men är arkitekten en hantverkare? Som Neil Leach har visat är vår bild av arkitektens roll till stor del beroende av renässansens "konstruktion" av arkitektyrket. Genom att definiera arkitekten som en "homo cogitas", en tänkande man, skapade renässansen en arkitektroll som bröt sig loss från medeltidens "homo faber" där arkitekten förståts som *en* av hantverkarna på byggplatsen. Genom att utveckla ritningen och modellen till de redskapen som ersatte hantverkarens verktyg blev arkitekten en "tänkande man". Renässansarkitekten Leon Batista Alberti, som var noga med att skilja arkitekten från hantverkaren, definierade arkitekten som en man involverad både i praktik och teori:

I should explain exactly whom I mean by an architect; for it is no carpenter that I would have you to compare to the greatest exponents of other disciplines: the carpenter is but an instrument in the hand of the architect. Him I consider the architect, who by sure and wonderful reason and method, knows both how to advise through his own mind and energy, and to realize by construction.
(s. 3.)

Renässansens uppfattning om arkitektur etablerade den ömsidiga interaktion mellan teori och praktik som sedan dess utmärkt arkitekturen som konst. Det kan därför vara relevant att fråga sig om önskan att återföra arkitekturen till ett "rent" hantverk, som pedagogiken på Prince of Wales's Institute utmärks av, leder arkitekturen framåt eller endast stänger de möjligheter som renässansens definition av yrket öppnade för över 500 år sedan.

I *One, Two, Three: Jump* tar även Bernard Tschumi, dekanus för arkitekturskolan vid Columbia University, upp arkitektens distansering från byggplatsen. I tre steg beskriver Tschumi hur arkitekten har avlägsnat sig från byggplatsen: 1670 när Colbert upprättade Académie Royal i Paris som den första arkitektskolan (då ett politiskt slag mot det rådande skråväsendet) ser Tschumi som den

första viktiga uppdelningen av arkitekter och hantverkare, av teori och praktik, det andra sker runt sekelskiftet när byggnadsindustrin utvecklar byggmetoder utan arkitektens medverkan och det tredje steget menar Tschumi sker idag inom arkitektkåren genom uppdelningen mellan arkitektkontor med ”star architects” som skissar koncept men överlåter till kontor med ”job architects” att utföra konstruktionsritningar och arbetshandlingar.

Liksom Hanson på The Prince of Wales’s Institute är Tschumi oroad över utvecklingen av arkitektrollen: ”... we witness an historical evolution where the architect becomes more and more distanced from the forces that govern the production of buildings today.” Men Tschumi frågar sig även hur denna utveckling kan vändas till en fördel:

How to turn such a distancing against itself? [...] I should assert that the changing role of the architects means that they might be less involved with the technology of construction but they must be involved with construction of technology instead.

Vad Tschumi föreslår står i stark kontrast till Hansons försök att föra arkitekten tillbaka till hantverket. Istället för en rekonstruktion av arkitektens roll föreslår Tschumi snarare konstruktionen av nya verktyg för arkitekten. Genom att utveckla metoder för skapandet av arkitektur inom massmediateknologin kan, menar Tschumi, nya villkor erövrats för arkitekturen. Det finns i Tschumis resonemang en intressant parallell till renässansens som genom att utveckla nya verktyg – den skalriktiga ritningen – erövrade nya positioner för arkitekten. Tschumi hävdar också att det är arkitekten som måste skapa nya villkor för arkitekturen och avslutar artikeln med en uppmaning att ta det slutgiltiga steget mot en ny definition av arkitekturen: ”One, two, three: jump”.

Utbildningen på Columbia kännetecknas av ett starkt intresse för arkitektens metoder och undervisningen präglas av ett interdisciplinärt utbyte mellan arkitektens och dess angränsande discipliner som konst, film, multimedia, politik och filosofi vilket resulterat i komplexa arkitekturprojekt där *teori* är nyckelordet. Det konceptuella tänkande, som undervisningen på The Prince of Wales’s Institute försöker undvika, präglar i hög grad pedagogiken på Columbia där projekten ofta har en experimentell sökande karaktär som inte direkt relaterar till ”byggandets verklighet”. Den pedagogik som utmärker Columbia kan återfinnas hos ett flertal skolor i USA så som Cooper Union, Southern California Institute of Architecture (SCH-ARC) men kanske är det framförallt A.A. School of Architecture i London som har utvecklat den specifika pedagogik som präglar skolorna. En pedagogik där arkitektskolan blir ett experimentellt forum för nya inriktningar och rörelser i arkitekturen. Det är inte ovanligt på A.A. att de (ofta unga) lärarna

använder skolornas akademiska miljö till att bygga upp en egen arkitekturinriktning för att sedan, med sina tidigare elever som anställda, öppna eget arkitektkontor. Skolan förstås därmed inte som en utbildning av arkitekter utformad för byggmarknaden krav utan snarare en plats där nya inriktningar för arkitekturen kan utvecklas och prövas. Skolan är uppdelad i 8–10 avdelningar (units). Varje avdelning har sin egen profil präglad av den huvudlärare som utifrån sin egen inställning och erfarenhet av arkitektur utformar undervisningen. Skolan har ingen fastställd undervisningsplan; varje elev får själv ta beslutet att välja avdelning och forma sin utbildning genom det urval av föreläsnings- och seminarierier i byggteknik, arkitekturhistoria och teori som erbjuds. Utbildningsformen på A. A. ger därmed ingen fast klassifikation av en arkitekt vilket präglat pedagogiken som utmärks av ett sökande som prövar arkitekturens gränser.

Rekonstruktion/Dekonstruktion

De olika skolorna kan stå som exempel på de två olika tendenser som kan skönjas inom utbildningen i dag. Den ena tendensen, med The Prince of Wales's Institute of Architecture som det kanske tydligaste exemplet, strävar efter att rekonstruera det hantverksskunnande som anses ha gått förlorat i och med modernismens framväxt. Även om The Prince of Wales's Institute of Architecture är relativt ensamt i sin radikala syn på arkitektens roll som hantverkare kan den filosofi som präglar pedagogiken kännas igen på flera skolor som betonar "byggandets verklighet". Den pedagogik som skolorna för fram präglas av synen att arkitekten behöver en viss uppsättning kunskaper för att kunna utföra sitt yrke. En pedagogik som i princip fortsätter den positivistiskt instrumentella syn på utbildningen som har präglat efterkrigstidens arkitekturundervisning och som i sin tur går tillbaka till Vitruvius' teorier. I kritiken mot senmodernismen har endast innehållet i kunskapsuppsättningen bytts ut; trafikplanering har bytts mot trähusbygge och liknande. Även om det är få skolor som så direkt knyter an till byggande som hos The Prince of Wales's Institute är det vanligt att skolans utbildning förutsätts spegla den verkliga projekteringsituationen för blivande arkitekter.

Kravet på "verklighets"-anknytning som ofta betonas i debatten om utbildningen belyser en mycket central fråga för arkitektutbildningen i dag: ska den utbilda arkitekter som uppfyller arbetsmarknadens krav eller arkitekter som ställer krav genom att skapa nya förutsättningar för arkitekturen?

Om den första tendensen kan sägas vilja rekonstruera arkitekturhantverket kan den andra tendensen snarare sägas utmärkas av ett försök att genom en kritisk dekonstruktion av arkitekturtyrket föreslå nya roller för arkitekturen. Med en medvetenhet om repre-

sentationens och mediets betydelse förefaller undervisningen på skolor som Columbia University School of Architecture, A.A. School of Architecture och SCI-ARC m. fl. att snarare undersöka möjligheterna för en arkitektur i dagens samhälle än att försöka rekonstruera den position som gått förlorad. Detta avspeglas i den aktiva roll dessa skolor har i dagens arkitekturdebatt där skolorna blivit de forum där arkitekturens gränser kan undersökas och omdefinieras. Michael Rotondi, en av grundarna av SCI-ARC, beskriver skolan som ett laboratorium:

I think our school has always provided or created a condition under which people in the discipline of architecture can pursue ideas in a manner that is more difficult to do in the profession of architecture, and this is because the school is like a laboratory for us. (Tønsager.)

Istället för att acceptera de traditionella villkoren för arkitekturprojektering utmanar skolans undervisning de villkor under vilket arkitektur skapas idag. Detta medför, menar Rotondi, att utbildningens form ständigt måste ifrågasättas och förnyas:

We all feel that the school is a research institute and we all continually investigate the very nature of architectural education. (Tønsager.)

Genom att betrakta utbildningen som forskning ifrågasätter Rotondi den instrumentella syn på utbildningen som präglat arkitektskolorna och föreslår en utbildningssyn som uppmanar till utforskningen av arkitekturens gränser.

Avslutning

Arkitekturyrket är med sitt påtagliga beroende av beställare, lagar och byggbransch traditionellt ett yrke med en otydlig roll. Som Crinson och Lubbock har visat har utbildningen genom historien varit ett sätt att stärka arkitektens roll i samhället. Idag kan man skönja två olika tendenser inom arkitektutbildningen som försöker ge arkitekturen en förnyad roll i dagens samhälle. Den första tendensen genom att återupprätta arkitektens roll som hantverkare, den andra genom att erövra nya positioner för arkitekturen genom att definiera om yrkesrollen.

Överfört till svenska förhållanden framträder inte dessa tendenser med samma skärpa då de inte representeras genom olika skolor utan snarare återfinns inom skolornas väggar. Sedan länge har arkitektundervisningen i Sverige eftersträvat att följa den verkliga projekteringssituationen för arkitekter och ställt sig avvisande till en experimenterande attityd. Den pedagogik som skolor som A. A. m. fl. internationella skolor präglas av har avvisats som alltför verklighetsfrämmande och teoretisk för svenska förhållanden.

Thordis Arrhenius är doktorand vid avd. Arkitektur på Institutionen för Arkitektur och Stadsbyggnad, KTH, Stockholm. Hon har tidigare studerat arkitekturteori vid Laboratory of Primary Studies in Architecture, Paris. 1992/93 var hon stipendiat vid Svenska Institutet i Rom. Nu studerar hon vid Architectural Association i London där hon följer Ph.D.-kursen i History and Theory.

Samtidigt har arkitektens svaga roll i den svenska samhällsdebatten inte relaterats till avsaknaden av de kritiska forum pedagogiken på dessa internationella skolor skapat i sina respektive länder. Genom att Sverige inte utvecklat en kritisk diskurs (vilket avspeglas i marginaliseringen av arkitekturfrågor i svensk media) har ett klimat skapats som snarare än att ifrågasätta arkitektens svaga roll konfirmerar dess undanskymda plats i samhällsdebatten.

För att utveckla en aktiv arkitekturdebatt krävs ett klimat som stimulerar till ett kritiskt granskande av vad som konstituerar arkitekturen och arkitektrollen. Neil Leach menar att teori snarare än hantverk kan fungera som det verktyg som kan skapa ett sådant klimat:

The problem for architecture, to my mind, is a problem of tools. Not tools in the sense of the craftmans tools, but tools in the sense of theoretical tools. Architecture it seems to me, is deficient in the very tools that are required for this self-criticism; for too long it has been engaged in a hermetic discourse of self-legitimation.

Det är därför idag väsentligt att fortsätta den kritik och problematisering av arkitektens och arkitektens roll i samhället som de tidiga postmodernisterna med Team 10 i spetsen påbörjade på det sena 50-talet.

Under senare år kan man se tendenser till att de svenska arkitektskolorna har börjar öppna sig för en mer undersökande attityd till arkitektur. För att skolprojekten inte ska riskera att reduceras till stilistiska övningar är det väsentligt att skolan parallellt utvecklar de teoretiska verktygen Neil Leach efterfrågar. Genom att betona teori och uppmuntra en undersökande pedagogik kan arkitektskolorna utvecklas till det forum där arkitekturbegreppen kan undersökas, kritiserars och omformuleras.

Litteraturreferenser

- D. Agrest, *Architecture from Without, Theoretical Framings for a Critical Practis*, MIT Press, Cambridge Mass., 1993.
- L. B. Alberti, *On the Art of Building in Ten Books* (org. "De Re aedificatoria", övers.: J. Rykwert; N. Leach & R. Tavernor) MIT Press, Cambridge Mass., 1988.
- R. Banham, *Theory and Design in the First Machine Age*, The Architectural Press, London 1960.
- R. Banham "CIAM" *Encyclopedia of 20th-Century Architecture*, Red.: Vittorio Magnago Lampugnani, New York 1986.
- M. Benedikt, *Deconstructing The Kimbell, an Essay on Meaning in Architecture*, Sites Books, New York, 1991.
- M. Crinson, & J. Lubbock, *Architecture, Art or Profession*, Manchester University Press, Manchester 1994.

- K. Frampton, *Modern Architecture: A Critical History*, Oxford University Press, Oxford, 1980.
- Y. Freidman, *Toward a Scientific Architecture*, MIT Press, Cambridge Mass., 1975.
- B. Hanson, "Not Arts and Craft", ed.: M. Pearch & M. Toy. *Educating Architects*, Academy Editions, London 1995.
- H-R. Hitchcock & P. Johnson, *The International Style*, W. W. Norton, New York, 1960.
- D. Hollier, *Against Architecture*, (orig. *La Prise de la Concorde*, 1974 Paris) MIT Press, Cambridge, Mass., 1989.
- C. A. Jencks, ed. with G. Baird, *Meaning in Architecture*, George Braziller, New York, 1977.
- C. A. Jencks, *The Language of Post-Modern Architecture*, Rizzoli, New York, 1977.
- C. A. Jencks, *Whats is Post-Modernism*, Academy Editions, London 1986.
- P. Johnson & M. Wigley (ed.), *Deconstructivist Architecture*, Museum of Modern Art, New York, 1988.
- A. Kahn (ed.), *Drawing/Building/Text, Essays in Architectural Theory* Princeton Architectural Press, New York, 1991.
- B. Kaye, *The Development of the Architectural Profession in Britain*, George Allen & Unwin Ltd, London 1960.
- D. Kolb, *Postmodern Sophistications, Philosophy, Architecture and Tradition*, The University of Chicago Press, Chicago, 1990.
- L. Krier (ed.), *Rational Architecture: The Reconstruction of the European City*, Editions de Archives d'Architecture Moderne, Brussels, 1978.
- Le Corbusier, *Towards a New Architecture*, övers. F. Etchells. Praeger. New York, 1960.
- N. Leach, "Fractures and Breaks", ed.: M. Pearch & M. Toy, *Educating Architects*, Academy Editions, London 1995.
- D. Libeskind, *Between Zero and Infinity*, Rizzoli, New York, 1981.
- M. Löfgren & A. Molander (red.), *Postmoderna tider*, Nordstedts, Stockholm, 1986.
- A. Pérez-Gómez, *Architecture and the Crisis of Modern Science*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1983.
- Platon, *Skrifter*, svensk tolkning, Claes Lindskog, Hugo Gebers förlag, Stockholm 1924.
- A. Saint, *The Image of the Architect*, Yale University Press, London, 1983.
- A. Smithson, *Team 10 Primer*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1968.
- B. Tschumi, "One Two, Three: Jump" ed.: M. Pearch & M. Toy, *Educating Architects*, Academy Editions, London 1995.
- S. Tønsager, "SCH – ARC, Southern California Institute of Architecture" *Skala* 1988 nr 16.
- G. Ulmer, *Applied Grammatology, Post(e)-Pedagogy from Derrida to Beuys*, the Johns Hopkins University Press, London, 1985.

- R. Venturi, *Complexity and Contradiction in Architecture*, Museum of Modern Art, New York, 1966.
- R. Venturi; D. Scott Brown & S. Izenour, *Learning from Las Vegas*, MIT Press, Cambridge Mass., 1977.
- A. Vidler, *Architectural Uncanny, Essays about the Architectural Unhomely*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1992.
- M. Wigley, *The Architecture of Deconstruction, Derrida's Haunt*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1993.